

קיבוצים שיתופיים – תמונת מצב לתחילת 2018

מתוך מחקרי המכון לחקר הקיבוץ, אוניברסיטת חיפה

ד"ר שלמה גץ

מה קורה בקיבוצים השיתופיים? כמה קיבוצים שיתופיים יש? האם באמת "שיתופיים" כמו פעם? לקראת סוף 2017 המכון לחקר הקיבוץ באוניברסיטת חיפה ערך סקר בקרב כל הקיבוצים השיתופיים. להלן הממצאים.

כיום יש 45 קיבוצים שיתופיים, ועד שניים "משולבים". יחד הם מהווים פחות מ-20% מכלל הקיבוצים. בשלוש השנים האחרונות (2015-2017) הפכו שישה קיבוצים שיתופיים וחמישה קיבוצים משולבים לקיבוצים מתחדשים, ועוד שניים עוברים בימים אלה, של תחילת 2018. באחד עשר קיבוצים - רבע מהקיבוצים השיתופיים - מתקיימים דיונים על מעבר לקיבוץ מתחדש. בחלקם הדיון בשלביו הסופיים, בחלקם הוא רק התחיל. שני קיבוצים – אחד שיתופי ואחד משולב מקבלים חברים חדשים רק למעמד של חברים בקיבוץ מתחדש, בעוד החברים הוותיקים נשארים במסגרת חיים של הקיבוץ השיתופי או המשולב.

הקיבוץ המשולב למעשה נעלם. במודל זה, תקציב החבר מורכב מאחוז מסוים, לרוב סביב 20%, של ההכנסה מהעבודה, בצד מרכיב שוויוני שהוא עיקר התקציב, ולעיתים יש ביטוי גם לשנות הוותק.

מודל הקיבוץ המשולב התחרה במודל "רשת הביטחון" הקרוי כיום קיבוץ מתחדש. בשיאו, בשנת 2000 היו 38 קיבוצים "משולבים", ומאז הלך מספרם ופחת. בסך הכל עברו דרך המודל המשולב בדרכם להיות קיבוץ מתחדש 80 קיבוצים (כ-30% מכלל הקיבוצים). כיום, כאמור נותרו שני קיבוצים בשיטה הזו, כאשר אחד מהם קולט חברים חדשים רק למודל הקיבוץ המתחדש.

מספר קיבוצי התק"ם (לשעבר) השיתופיים הוא 27 (16% מקיבוצי התנועה), בעוד הקיבוצים של הקיבוץ הארצי (לשעבר) מונים 11 קיבוצים (13% מקיבוצי התנועה). שבעה קיבוצים שיתופיים הם קיבוצים דתיים, כמחצית מקיבוצי הקיבוץ הדתי המונה 16 קיבוצים. קיבוץ אחד מתוכם נמצא בתהליך הצבעה על מעבר לקיבוץ מתחדש.

הפרטות בקיבוץ השיתופי

הקיבוץ השיתופי אינו הקיבוץ של שנות השבעים והשמונים. גם בו מתרחשים תהליכים של השתנות. הפרטות חשמל נהוגה ב-26 קיבוצים (קרוב ל-60% מכלל השיתופיים) בעוד תשלום עבור צריכת מים יש רק בשני קיבוצים.

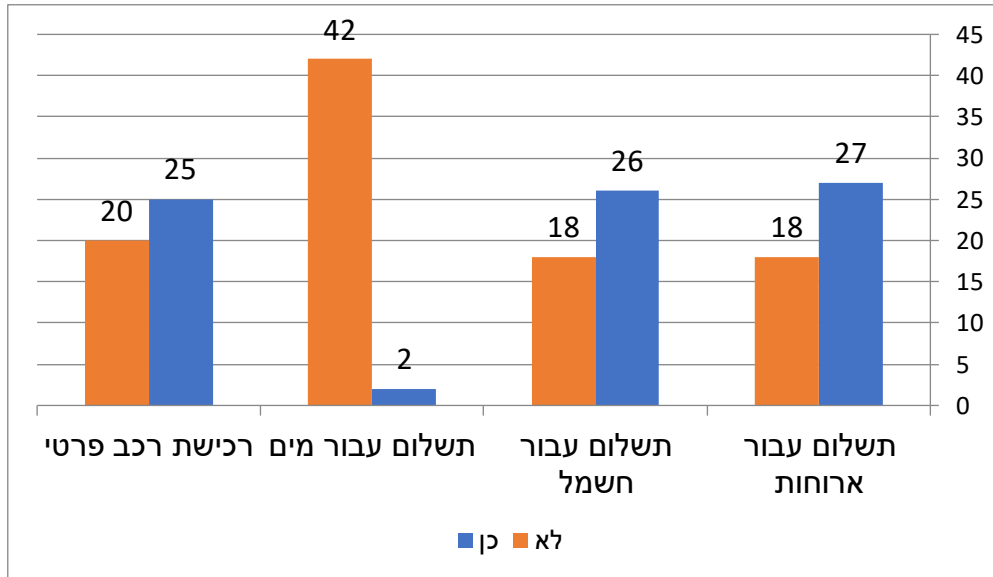
תשלום עבור ארוחות בחדר האוכל יש ב-27 קיבוצים (60%). בשלושה מתוכם מתקיימים דיונים לגבי מעבר לתשלום עבור ארוחות. בשני קיבוצים אין חדר אוכל. אחד מהם הוא קיבוץ צעיר שמראש נבנה ללא חדר אוכל. ב-25 קיבוצים יש אפשרות לחבר לרכוש רכב פרטי. ב-20 קיבוצים אין לחברים אפשרות כזו. קיבוץ אחד מתוכם דן כעת במתן אפשרות לחברים לרכוש רכב פרטי.

שלושת סוגי הפרטות הנפוצות יחסית – חשמל, רכב, אוכל – נהוגות ב-17 קיבוצים (כ-40% מהקיבוצים). בשמונה קיבוצים (כ-20%) אין הפרטה כלל בתחומים האלה. ארבעה מתוכם הם קיבוצים דתיים. בשאר - 40% הקיבוצים - יש הפרטה של תחום אחד או שניים.

שיוך דירות ושיוך נכסים, הנהוגים בקיבוצים מתחדשים רבים, לא קיים בקיבוצים השיתופיים. קיבוץ אחד בלבד דן באפשרות לשייך דירות ונכסים.

הגרף להלן מרכז את ההפרטות העיקריות בקיבוץ השיתופי.

הפרטות בקיבוץ השיתופי (מס' קיבוצים)

חדר האוכל בקיבוץ השיתופי

בחלק גדול של הקיבוצים המתחדשים חדר האוכל נסגר לחלוטין, באחרים הוא פתוח לארוחות צהריים יש קיבוצים בהם חדר האוכל פתוח גם בבוקר או בערב.

בקיבוצים השיתופיים נסגר רק חדר אוכל אחד. בכולם מגישים ארוחת צהריים, אולם רק בחלקם ארוחת בוקר או ארוחת ערב.

ב-29 קיבוצים (כשני שלישי מכלל הקיבוצים השיתופיים) מגישים ארוחת בוקר בחדר האוכל. ב-19 קיבוצים (כ-40%) מגישים ארוחת ערב. בשישה נוספים הוא פתוח פעם בשבוע ובנוסף בערב שבת.

בסיכום, ב-16 קיבוצים חדר האוכל פתוח לשלוש ארוחות (בוקר צהריים וערב), ב-13 קיבוצים הוא פתוח בבוקר ובצהריים, ב-12 קיבוצים רק בצהריים, ובשניים בצהריים ובערב.

לפי הנתונים שבמכון לחקר הקיבוץ, הקיבוצים השיתופיים ששינו את אורח החיים שלהם היו קיבוצים עם הפרטת מזון והפרטת חשמל. לא מצאנו "מסלול ישיר" מקיבוץ שיתופי ללא הפרטות לקיבוץ מתחדש.